

VOJENSKÉ ROZHLEDY

ČÍSLO 4.

ROČNÍK XIX.

DUBEN 1938.

ČÁST VŠEOBECNÁ

Redaktor: Plukovník gšt. František Pohunek.

Univ. prof. MUDr. Jiří Trapl:

Populace a brannost.

(Referát přednesený v odboru pro branné zdravotnictví Vojenského ústavu vědeckého.)

Se zřetelem k budoucímu vývoji státu musí i obrana jeho věnovat zvýšenou pozornost problémům populačního vývoje našeho obyvatelstva. Vždyť nedostatek dorostu znamená, že bude také jednou nedostatek těch, kteří v obraně státu musí zasáhnout svou činností, ať již jako obránci ve zbraní, ať již jako činitelé celého systému hospodářského, který za ohrožení státu musí napnout všechny síly, aby zdolal veškeré požadavky, jež moderní válka na národ a stát klade.

Dovoluji si ze statistických fakt učinit stručný nástin, který nám naznačí pravděpodobný vývoj naší brannosti za nynějších poměrů populačních.

Uvádím napřed několik čísel statistických.

V Československé republice bylo:

	sňatků	živých narozených	úmrtí	přebytek
1923	129.000	379.000	209.000	170.000
1928	136.000	337.000	218.000	118.000
1935	111.000	268.000	202.600	65.000
1936	121.000	264.000	202.400	62.000

Na 1000 obyvatel byl přírůstek v roce:

1923	12.3
1935	4.35
1936	4.—

I v roce 1937 se zvyšuje sňatečnost, toto zvýšení se však nijak neprojevuje zlepšenou porodností. V Čechách máme dokonce od roku 1935 v některých čtvrtletích vyšší úmrtnost než porodnost, takže tu nastává již pokles obyvatelstva. Ten je sice vyrovnáván ve čtvrtletích ostatních, ale celý přírůstek obyvatelstva v Čechách činí jen 0.7 na tisíc. Lze očekávat, že tento přírůstek bude brzy nahrazen celoročním úbytkem.

Dovolím si nyní nastínit, jaký vliv bude mít tato klesající populační křivka na obranu našeho státu. Vliv ten se jeví ve dvou směrech.

Předně nám hrozí absolutní úbytek počtu obyvatelstva. Je na bílé dni, že čím menší národ, tím slabší jest jeho obrana. Takový národ nemůže postavit tolik sil do pole, kolik národ početnější, ani nemůže vyvinout tak mohutnou moc v průmyslové a veškeré činnosti v zápolí.

Za druhé pak znamená úbytek natality při současném klesání mortality, že nastává posun ve věkových třídách obyvatelstva. Mladých bude poměrně méně, starých více. Čím dále tím méně bude obyvatel ve věku produktivním a více obyvatel starých ve věku neproduktivním. Na zmenšeném počtu obyvatel produktivních bude spočívat úkol daleko těžší než dříve. Nejen obživa vlastního dorostu, ale i péče o velký počet přestárých. To značí přeneseno s pole národohospodářského na pole obrany státu, která v moderní válce jest jen jistou obměnou boje národohospodářského, že čím dále tím více bude se zmenšovati vrstva těch, kteří mají být aktivní složkou obyvatelstva v obraně státu, ať jako bojovníci v poli neb jako pracovníci v zápolí.

Dovolují si uvést několik čísel statistických, která nám udávají počet branců z jednotlivých ročníků. Na nynějším území republiky se narodilo chlapců, a na živu zůstává po 20 letech (přibližně):

rok	narozených chlapců	zůstává po 20 letech
1911	203.000	150.000
1914	195.000	146.000
1915	142.000	107.000
1916	102.000	76.000
1917	90.000	68.000
1918	85.000	64.000
1919	143.000	107.000
1921	195.000	146.000
1928	164.000	123.000
1936	128.000	96.000

Tento můj přibližný výpočet potvrzuje statistika úředního sčítání z roku 1930. Toho roku napočteno chlapců 13letých, narozených r. 1917 69.265, 12letých 70.073 a 11letých 119.988.

Z uvedených čísel vidíme, že nyní, kdy do věku brannosti přicházejí nejslabší ročníky válečné, máme počet mužů odvodem povinných značně nízký. Po ročnících let válečných nastává zlepšení na počet více než dvojnásobný. Avšak pokles porodnosti posledních let způsobuje, že se rapidně přibližujeme ročníkům válečným.

Tak odvodem povinných mužů máme:

Roku 1937	67.891
1938	68.500
1939	117.000
1941	146.000
1948	123.000
1955	97.000

Při dalším poklesu porodnosti dosáhneme za několik dalších let nejslabších čísel ročníků narozených v letech válečných.

Pro nejbližší léta můžeme tedy v populačních poměrech našeho státu očekávat zesilování branné schopnosti obyvatelstva, toto zesilování však dosahuje již r. 1941 svého vrcholu. Od tohoto roku začíná pokles, který bude během 20—25 let značně blízký katastrofálnímu poklesu let válečných. Tento pokles bude znamenat nejen úbytek sil branných, ale i úbytek všech sil, které podmiňují válečný potenciál celého obyvatelstva v zápolí.

Nebudu se zde šířiti o příčinách, které způsobují u nás tak rapidní pokles natality. Víme, že tento pokles jest určitým zákonným projevem pokračující civilisace. Příčiny jeho záleží na prvním místě ve změnách názorech v mravním oboru. Lidstvo civilisovaných zemí je dnes v krizi svých mravních principů. Tato krise se jeví poruchami veškerého života společnosti, poruchami sociálními, hospodářskými, politickými. A také poruchami vůle k dalšímu a novému rozpětí života.

Tyto základní příčiny denatality, jež vyvolávají ztrátu vůle k mateřství, nedovedeme dnes léčit. Jsem přesvědčen, že lidský organismus má ještě tolik životní síly, že i tuto svou dnešní krizi a nemoc překoná. Zatím musíme se spokojit léčením symptomatickým, hlavně pak zmírňováním prudkého průběhu choroby.

A určitá náprava je možná, vidíme to nejlépe u států, které poměrům populačním věnují již řadu let zvýšenou pozornost. Ukazují na Francii, Itálii, Německo. Je pravda, že tam, kde není vůle k rodičovství, nelze ji umělými zásahy vyvolat. Avšak změna mentality, celkové nálady obyvatelstva, může tuto vůli vynikajícím způsobem povzbudit. Nejlepším dokladem tu je značné zvýšení natality v Německu za posledních čtyř let. A pak není příčinou denatality vždy ztráta vůle k rodičovství. Často je tu jejím podnětem nedostatek možností, zaviněný hospodářskými a sociálními poměry. Vždyť jsou dnes mezi námi mnozí, kteří by rádi rodinu založili a rozmnožili, hospodářské poměry však jim v tom brání.

Dovolují si uvést hlavní prostředky, jimiž možno přece jen do jisté míry natalitu zlepšit:

1. propaganda mateřství a četných rodin,
2. podpora rodin s hojnými dětmi, přímá, jako jsou prémie, nebo nepřímá, jako úlevy daňové, půjčky, vyhrazení míst pro otce rodin, bytová opatření, osvobození od školného a jiných platů při větším počtu dětí atd.,
3. kolonisace venkova, pozemková reforma, zvýšení úrovně selského lidu,
4. omezit výdělečnou činnost žen, vrátit ženu rodině,
5. zákaz prostředků ochranných a jich propagace,
6. boj proti umělému přerušování těhotenství.

Nemohu zde rozbíratí uvedené prostředky a zabývatí se jejich účinností. Jisto je, že třeba by nestačily zadržet klesající natalitu tam, kde není vůle mít rodinu, přece jen jsou tyto prostředky schopny vůli tuto povzbudit a hlavně ji podporovat.

U nás jsme pro zvýšení natality a zlepšení podmínek pro existenci rodin učinili posud velmi málo. Naše zákonodárství i naše administrativa se fakticky o poměry populační nestarala. Je nejdříve na čase, aby se tu stala radikální náprava.

Poukazuji zde na některé prostředky nápravy, které by se daly uskutečnit ihned. Zlepšení sociálních poměrů mužů v mladém a středním

věku je podmínkou nejdůležitější. Umožní sňatky a rodičovství v mladším věku. Zde jsou podpory a půjčky, jak jsou zavedeny v Itálii a ve Švédsku, na místě.

Důchodová daň je sice odstupňována, ale toto odstupňování jest jen nepatrné. Svobodní platí 15%, ženatí bezdětní 10% přírážku. Bylo by zcela spravedlivě a sociálně i politicky odůvodněno zavést přírážku 100% pro svobodné a 50% pro ženaté a bezdětné. Ovšem hned bych podotkl, správné by bylo, aby výnos této přírážky byl věnován na podporu mateřství a dětí.

Veřejní zaměstnanci dostávají příspěvek na první dítě 1800 a na druhé 1200 Kč. Na třetí a další nic. To znamená, že se tu přímo kodifikuje systém dvou dětí. Spravedlivější by bylo zajisté odstupňování opačné, na první dítě nejmenší příspěvek, na každé další dítě vždy vyšší. Finance veřejných fondů by tím nebyly více zatíženy, při tom by bylo populačního cíle dosaženo. Také ve směru propagačním.

Víme, že dnes u nás otec rodiny, zejména četnější, těžce najde byt, zaměstnání. V tomto směru má veřejná správa a zákonodárství vše možné ulehčovat život četnějším rodinám, hlavně pak nedovolovat jej ztěžovat. Jiné podpory, které by měly být poskytovány četnějším rodinám, jsou různé slevy: na dráze a na jiných veřejných dopravních prostředcích, školného, při návštěvě vzdělávacích i zábavních podniků a p.

Nejlepší způsob ochrany rodiny spatřuji v zavedení pojištění na mateřství, vlastně rodičovství. Tím by se získala podpora pro každé narozené dítě. Její náklad by se přenášel na všechny občany státu daň platící. Byla by tím řešena finanční stránka velmi četných otázek sociální a zdravotní péče o matky a děti.

Není možno, abych v svém stručném referátu probíral podrobněji všechny návrhy na podporu mateřství a rodičovství uváděné. Jisto je, že mnohé z těchto návrhů jsou proveditelné, ano u mnohých by nebylo potřeby zvyšovat dosavadní náklad finanční.

Než podpora rodičovství, zvýšení natality znamená první stránku problému populačního. Přistupme k stránce druhé. Snižovanou natalitu kompenzuje klesající mortalita. Ta se snižuje u nás dosti příznivě, to znamená, že se průměrný lidský věk prodlužuje. Ale toto snižování mortality nemůže jít do nekonečna, nemůžeme tedy očekávat, že kompenzace klesající natality snižovanou mortalitou bude stálá a trvalá. A jak jsem ukázal, klesající mortalita zmnožuje starší třídy obyvatelstva, což populačně znamená zisk vlastně negativní, neboť zatěžuje třídu ve věku produktivním. Proto populační význam má jen ta činnost sociálně hygienická, která hledí zachránit mladé životy.

Vyjmenuji aspoň názvy jednotlivých oborů této péče:

Péče o děti musí být spojena s péčí o matky. O matky nutno pečovat již za těhotenství, dále za porodu a pak v době kojení. Zde je na místě poradenství praenatální, dobrá pomoc porodní, zřizování porodnic a porodnicko-gynaekologických oddělení při venkovských nemocnicích. Sociálně zdravotní péče o matky a kojení. Péče o dítě. Předně zdravé: poradny, útulky, jesle, nalezinecťv atd. Škola, rekreace, zejména feriální. Za druhé nemocné: dětské, kojenecké nemocnice, dobrá pomoc lékařská a ošetrovatelská. Péče o děti úchylné. Péče o mládež dospívající a dospělou. Ochrana proti tuberkulóze, boj proti nákazám pohlavním.

Snad jsem zašel v svém referátě poněkud dále od úlohy mně určené: pojednat o problémech populačních vzhledem k brannosti našeho státu. Leč brannost, schopnost obrany národa, souvisí nerozlučně s životní silou jeho obyvatelstva. Dobré vedení obrany státu nemůže na obyvatelstvu ať v činné službě vojenské, ať ve službě v zápolí žádat více, než je s to s napětím všech sil vydat. Proto každá síla, které bychom nevyužili nebo kterou bychom ztratili dříve, než jsme jí mohli využít, znamenala by oslabení naší brannosti. A biologická síla našeho obyvatelstva je v obraně nejdůležitějším činitelem. Vše, co tuto biologickou sílu zvyšuje, znamená posílení naší brannosti. Moudrá sociálně zdravotní politika je schopna biologickou sílu našeho obyvatelstva zvýšit. Jsem přesvědčen, že prozíravé vedení naší obrany věnuje i těmto otázkám zvýšenou pozornost.

Štábní kapitán gen. štábu J. M. K.:

Stálá opevnění.

Význam a všeobecná organisace.

I. Poválečný vývoj bojových prostředků.

Válečných zkušeností bylo ve všech zemích využito k zdokonalování prostředků zavedených ve světové válce a k hledání nových. Poválečný vývoj charakterisuje zejména:

- budování opevnění,
- tvoření motorisovaných a mechanisovaných jednotek, jimž odpovídá souběžný vývoj prostředků proti útočné vzbě,
- zvětšení mohutnosti letectva, doprovázené význačným rozvojem obrany protiletadlové,
- zdokonalení pojittek.

Tito čtyři činitelé se stali ve Francii podkladem revise Polního řádu z r. 1921 (Instruction provisoire du 6 octobre 1921 sur l'emploi tactique des grandes unités).

I když pokrok (většinou technického rázu), který tito činitelé představují, nepůsobil citelně na změny Polního řádu po stránce taktické, vyžádal si přece jen jeho doplnění tím, že musil stanovit možnosti moderních prostředků a určit způsoby jejich použití.

O tom všeobecně pojednal článek mjr. gšt. Krepla ve VR. čís. 2/1937.

Tento článek má informovat čtenáře, který nemá nový francouzský Polní řád, lépe říkajíc předpis o taktickém použití vyšších jednotek (Instruction sur l'emploi tactique des grandes unités), schválený v srpnu 1936, jak se v něm uplatnilo moderní opevnění, budované ve Francii s důkladností národa, který byl svědkem několikerého vpádu na své území.

II. Opevnění, účel.

Stálá opevnění byla zřízena k ochraně národního území před vpády. Nová soustava stálého opevnění dovoluje:

- mobilisovat pod ochranou pevného krytu, který vyžaduje poměrně málo sil,